

NL.TRENDWATCH

GEBRUIKERSMARKT UITGAANSDRUGS IN NEDERLAND

2008-2009

Jennifer Doekhie, Ton Nabben & Dirk J. Korf

Dit onderzoek is uitgevoerd door het Bongger Instituut voor Criminologie van de Universiteit van Amsterdam, met subsidie van het ministerie van VWS.

Bongger Instituut voor Criminologie
Universiteit van Amsterdam
Postbus 1030
1000 BA Amsterdam

Telefoon 020 525 3918
E-mail bongger-fdr@uva.nl

Uitgave Rozenberg Publishers (www.rozenbergps.com)
Omslagontwerp Caroline Nugteren (www.carolinenugteren.nl)

Doekhie J., Nabben T. & Korf D.J. (2010) *NL.Trendwatch. Gebruikersmarkt uitgaansdrugs in Nederland 2008-2009*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

ISBN 978 90 3610 167 7 / NUR 740

Trefwoorden: drugsmarkt, dancecultuur, jongeren, trends.

De afbeeldingen in dit boek zijn voor zover mogelijk opgenomen met toestemming van de rechthebbenden. Bezwaren hieromtrent kunt u richten aan het Bongger Instituut.

© 2010, de auteurs

13 CONCLUSIES

In Trendwatch 2008-2009 zijn voor de derde opeenvolgende keer ontwikkelingen op de gebruikersmarkt van uitgaansdrugs in Nederland in kaart gebracht. In dit afsluitende hoofdstuk worden de trends op drie elkaar beïnvloedende terreinen samengevat: (1) het uitgaansleven (productie/consumptie); (2) de drugsmarkt (aanbod) en (3) de gebruikersmarkt (vraag).

Centraal staat de informatie van zo'n 50 panelleden, verdeeld over het kernpanel en het regiopanel. Samen garanderen de panelleden een goede spreiding over het hele land. De leden van het kernpanel verschaffen inzicht in ontwikkelingen binnen stedelijke netwerken, dan wel – meer vanuit een helicopterview – in trends in de breedte en/of op bovenregionaal niveau. De leden van het regiopanel zijn vooral goed op de hoogte van veranderingen in gebruikersgroepen op lokaal en regionaal niveau in rurale gebieden (middelgrote en kleinere steden en dorpen). De informatie uit de interviews met de panelleden is voornamelijk kwalitatief van aard. Door deze te combineren met andere kwalitatieve gegevens én met cijfers (prevalentie van middelengebruik, kwaliteit van drugs, ongevallen) is getracht een samenhangend en zo compleet mogelijk beeld te schetsen.

In dit hoofdstuk komen eerst de belangrijkste ontwikkelingen in het uitgaansleven, de drugsmarkt en de gebruikersmarkt aan de orde. Meer in het bijzonder wordt ingezoomd op het zerotolerancebeleid op grote party's, dat zich in de periode 2008-2009 steeds explicieter is gaan manifesteren. Daarna bespreken we de voornaamste trends voor afzonderlijke middelen, plus het gecombineerde middelengebruik. Daarbij wordt ingegaan op de gevolgen van dit beleid voor de gebruikersmarkt en beleving op dancefeesten. Ten slotte vatten we de hoofdlijnen samen in termen van verticale en horizontale trends. Van verticale trends is sprake als trendvolgers de door trendsetters ingezette ontwikkelingen oppakken en dit (op een later tijdstip) ook bij de mainstream aanslaat. Bij horizontale trends doen nieuwe ontwikkelingen zich in het (geografische) centrum van innovatie voor om zich vervolgens in de breedte naar andere delen van het land te verspreiden.

Het uitgaansleven

Er zijn grote verschillen tussen de Randstad en (middel)grote steden enerzijds en de kleinere steden en dorpen op het platteland anderzijds. Er is echter ook uitgaansverkeer tussen stad en platteland en dit manifesteert zich het meest nadrukkelijk op grote dance events.

Stad

Hoe groter een gemeente, hoe meer variatie aan jongerenculturen en in het uitgaansleven. Buiten de Randstad spelen vooral studentensteden een voortrekkersrol in het uitgaansleven. In veel steden drukken studenten en hogeropgeleiden een belangrijke stempel op de uitgaanscultuur. Vanwege hun grote sociale actieradius zien en cultiveren hoogopgeleiden en creatieve trendsetters vaak als eersten nieuwe ontwikkelingen op het gebied van feesten, muziek, mode en drugs. Steden in de Randstad trekken veel creatievelingen, met Amsterdam als onbetwiste koploper. Steden zijn sinds de jaren negentig belangrijke trekpleisters geworden voor bezoekers uit de omliggende regio's. Menige stad heeft zichzelf op de kaart gezet met festivals, braderieën en een grote reeks aan activiteiten tijdens de feestdagen. Rotterdam spant als evenementenstad de kroon. Amsterdam ontvangt ongeveer 4 miljoen toeristen per jaar; een fors deel van de jonge toeristen (naar schatting een derde is onder de 25 jaar) bezoekt niet alleen musea, maar ook de horeca, coffeeshops, smartshops en clubs. In vergelijking met het platteland is de grote stad meer gesegregeerd, ook al zijn veel culturen vaak met elkaar vervlochten. Alleen al in de homoscene bevinden zich subgroepen (van mellow tot ruig) die elkaar in eigen cafés, sauna's en feesten ontmoeten. In veel steden zitten gerenommeerde clubs die ook bezoekers van buiten trekken. Ofschoon Amsterdam en Rotterdam de toonaangevende feeststeden zijn, is het Rotterdamse uitgaansleven volgens trendsetters ingezakt. Het frisse elan van vernieuwende uitgaansconcepten is er na een veelbelovende start in de loop van de jaren nul goeddeels verdampt.

Urban house en schaalverkleining

Het stadse uitgaansleven wordt voornamelijk gedomineerd door groepen die op dance, urban of rock & pop zijn georiënteerd. Het échte nachtleven begint na 00.00 uur, als de pop-, reggae- en funkconcerten zijn afgelopen. In veel grote steden beslaat het dance- en urban-genre een groot mainstreamsegment én een alternatief segment, waar binnen de trendset-tende smaakculturen nieuwe muziekinnovaties en hypes ontstaan. Urban is met name in Amsterdam voor een belangrijk deel gefuseerd met house in een nieuwe cross-over: urban house.

Vooraf in de Randstad worden steeds meer kleinschalige initiatieven ontwaard, die zich verhalen in zowel luxe als alternatieve kleine(re) intieme nachtclubs, festivals en feesten met een meer persoonlijk karakter. De groeiende hang naar intimiteit en privéfeestjes loopt parallel met de verzaaging van commerciële en grootschalige feesten.

Platteland

Hoewel er in de afgelopen twintig jaar ook op het platteland een gestaag proces van verstedelijking heeft plaatsgevonden, moeten jongeren toch verder reizen als ze reuring zoeken. De rurale groepen die in de panelnetwerken zijn vertegenwoordigd, zijn over het algemeen, jonger, lageropgeleid, minder etnisch gedifferentieerd en eenkenniger in hun muzieksmaak. Hoewel het uitgaansleven op het platteland cultureel minder gevarieerd is, vervullen vooral

de grote disco's en regionale festivals een belangrijke functie. Uitgaan geschiedt vaak in de lokale keet, het dorps huis, de jeugdsoos of de plattelandsdiscotheek, die elk weekend duizenden jongeren kan trekken.

Ook op het platteland zijn dance, urban en rock & pop de grote stromingen. In 'witte' netwerken wordt tegenwoordig ook graag naar urban geluisterd; vooral Nederlandstalige rap is populair. Maar in vergelijking met de stad zijn de genres meer op mainstream georiënteerd (innovaties zien we vooral in de stad).

Door de toegenomen politiecontroles in het Randstedelijke uitgaansleven trekt de undergroundscene in het weekend naar het platteland, waar minder controle is. De trendsetters op het platteland daarentegen wijken vaker uit naar de grote stad in de eigen regio of de Randstad om daar nieuwe ervaringen op te doen die de eigen regio niet kan bieden. De jongeren die doorstuderen trekken over het algemeen vaker naar de grote stad om zich daar (uiteindelijk) te vestigen.

Het erotische segment is niet alleen in de stad, maar ook op het platteland vertegenwoordigd; in feestboerderijen en discotheken. De erotische scene weet elkaar via internet feilloos te vinden in Nederland. De toename van de erotische feesten – door de instroom van een jonger en minder extreem publiek – zou volgens insiders ten koste gaan van de intieme sfeer.

Hardcore

In tegenstelling tot de grote steden – met uitzondering van Rotterdam – is de hardcore en hardstyle aanhang in dorpen er groot. De subcultuurtjes op het platteland lopen net als in de stad door elkaar, maar zijn bij gebrek aan 'kritische massa' vaak op dezelfde locatie (o.a. plattelandsdisco, jongerensoos) vertegenwoordigd.

Opvallend is dat de Amsterdamse hardcoreclan, bij gebrek aan goede locaties in het hoofdstedelijke uitgaansleven, meer dan welke andere groep naar het platteland moet om te feesten. Hoewel hardcore- en hardstylejongeren van hetzelfde type muziek houden, kan de feestpraktijk soms erg gecompliceerd zijn. De hooligan hardcore uit Amsterdam ('Joden') gaat nooit naar een feest in Rotterdam ('kakkerlakken') en andersom, maar geen van beide gaan ze naar Eindhoven en omgeving ('boeren'). De nieuwe generatie hardcore feestgangers is tegenwoordig weer sterker georiënteerd op de kleuren van hun voetbalclub, waardoor de onderlinge rivaliteit op hardcorefeesten weer toeneemt. Door (langdurige) stadionverboden en grootschalige aanwezigheid van de Mobiele Eenheid bij voetbalwedstrijden, heeft het strijdterrein zich voor een deel naar de party's verplaatst.

Dance events en zerotolerance

De grote events, die meestal in de zomerperiode staan geprogrammeerd, overbruggen de scheidslijn tussen stad en platteland. Hier komen jongeren, jongvolwassen én dertigers ('threenagers') uit alle windhoeken bij elkaar: van Appelscha tot Axel en van Zierikzee tot Zevenaar. De dance industrie heeft sinds de jaren negentig een hoge vlucht genomen. Of-

schoon de events massaler en commerciëler zijn geworden, blijven ze ook bij nieuwe stap-generaties in trek. De oudere garde (25-35 jaar) dunt hier langzaam uit en is op zoek naar kleinere feesten en vernieuwende festivals. Maar van fors teruglopende bezoekersaantallen, waar de club- en discosector buiten de Randstad mee kampen heeft, is vooralsnog geen sprake.

Vanaf het midden van de jaren nul is de politie nadrukkelijker aanwezig op dance events in feestregio's in en rond Amsterdam, Arnhem en Eindhoven. Er wordt (op lokaal niveau) vaker en stringenter op toegezien dat de afspraken in de verstrekte vergunning ook daadwerkelijk worden nageleefd. Feestorganisaties moeten in hun communicatie met bezoekers voldoende kenbaar maken dat er een zero-tolerance regime geldt. Bezit en gebruik van drugs (zowel soft als hard) mogen niet getolereerd worden. De inzet van drugshonden door de politie bij de toegangspoort wordt daarbij niet geschuwd. De politie behoudt zich het recht voor om bezoekers onderweg naar of op het dance event te fouilleren op het bezit van drugs. In de evaluatierapporten van de politie wordt veel kritiek gegeven op partyorganisaties, zoals: onzorgvuldigheid bij het fouilleren van bezoekers op dance events en gebrekkige communicatie met bezoekers op de partysite in de aanloop naar een event. Organisatoren moeten volgens de politie duidelijker kenbaar maken dat (openlijk) druggebruik niet wordt getolereerd.

Feesten zonder wiet

Bij grote politieacties worden 'wasstraten' ingericht om de stroom verdachte bezoekers zo snel en efficiënt mogelijk af te handelen en door te verwijzen naar de dienstdoende officier van justitie. Wie meer dan de toegestane hoeveelheid drugs bij zich heeft, krijgt de mogelijkheid om de boete ter plekke te betalen ('lik-op-stukbeleid') of krijgt een taakstraf.

Een duidelijke trendbreuk is dat ook het bezit van cannabis (ook minder dan de 5 gram die is toegestaan in coffeeshops) vaak niet meer wordt gedoogd op een feest. Als er toch wiet of hasj wordt aangetroffen, wordt het meteen in beslag genomen. Blowen op het festivalterrein (outdoor) is vaak niet meer toegestaan.

De drugsmarkt

De handel in stimulantia heeft zich in elke regio vertakt, van de grote stad tot en met de kleine dorpen. Maar over het algemeen is de drugsmarkt in de grote stad wel meer gedifferentieerd dan op het platteland; dit hangt samen met de grotere vraag, heterogene bevolkingsgroepen en meer variatie in smaakvoorkeuren. Ofschoon de verschillen tussen stad en platteland in de afgelopen decennia kleiner zijn worden, is de drugsmarkt in de grote stad in relatieve en absolute zin omvangrijker dan in elk willekeurig dorp of kleine stad. Vooral de economische factor (vraag en aanbod) ligt hieraan ten grondslag. Grote steden werken als een magneet op dienstverlenende bedrijven, advocatenkantoren, nieuwe media, expats en

studenten. Een aanzienlijk deel van de (beroeps)bevolking is jong, hoogopgeleid en heeft een sterk hedonistische inslag. Tel daar de weekendstappers van het platteland – en vooral in Amsterdam ook nog eens de toeristen – bij op en het wordt verklaarbaar waarom er in de grotere steden veel meer verkopers en bezorgers van drugs actief zijn. Het bezorggebied op het platteland is groter dan in de stad, waar verkopers zich soms tot één enkel stadsdeel hoeven te beperken.

Prijs en kwaliteit

De zuiverheid van middelen op de Nederlandse drugsmarkt verschilt weinig tussen de regio's. De meeste cocaïne is zowel in de Randstad als op het platteland versneden, vaak met dezelfde stoffen. De zuiverheid is over de hele linie gedaald. Het versnijdingsmiddel Levamisol wordt steeds meer in cocaïne aangetroffen. Wel zitten er in de stad relatief meer dealers die cocaïne 'puur van het blok' of iets minder versneden verkopen, wat uiteraard wel doorberekend wordt in de prijs, die soms op 60-70 euro per gram ligt. Over het algemeen betalen stedelingen sowieso meer voor hun drugs dan op het platteland. Terwijl je op het platteland doorgaans 5-7 euro per gram voor verse pep (amfetamine) betaalt, durven stadsdealers soms het dubbele bedrag te vragen. De gemiddelde prijs van cocaïne per gram is 50 euro in de Randstad en 45 euro daarbuiten.

De vervuiling van de ecstasymarkt – ecstasypillen zijn in 2009 significant minder hoog gedoseerd en vaker versneden dan in voorgaande jaren – toont ook de diffusie van de ecstasymarkt. In elke regio klagen gebruikers dat de kwaliteit soms dramatisch is. De generaties die tussen 1997 en 2007 ecstasy slikten, hoefden doorgaans weinig moeite te doen om aan 'betrouwbare' pillen te komen. De prijzen waren laag, de zuiverheid hoog en de vertrouwensband tussen koper en verkoper hecht. De crisis op de ecstasymarkt, die inmiddels anderhalf jaar duurt, laat één ding zien: niets is voor altijd. Dat de ecstasyprijzen laag zullen blijven, is nog maar de vraag, want illegale markten zijn altijd aan fluctuaties onderhevig, of dit nu ligt aan beleid of veranderde vraag van consumenten, dan wel, zoals kennelijk nu, een tekort aan grondstoffen.

Meer schakels in de distributie en hogere prijzen op de ecstasymarkt

Feit is dat dealers en gebruikers in 2009 intensiever op zoek moesten naar betere en betrouwbare kwaliteit, als dat al lukte. Bij gebrek aan garantie van 'goede' ecstasy is de band tussen verkopers en kopers losser geworden. Schaarste op een populaire markt als die van ecstasy trekt ook 'goudzoekers' aan, inclusief avonturiers die in het gat springen en 'nep-ecstasy' durven te verkopen. Verkopers die voorheen niet of nauwelijks in de ecstasyhandel zaten, worden vaker benaderd of zij iets kunnen regelen. Het gevolg is dat er langere ketens ontstaan tussen de aanbod- en vraagkant.

Feit is ook dat de prijzen van de precursor PMK aanzienlijk gestegen is, net als die van ecstasy in het uitgaansleven (5-10 euro per een 'betrouwbare' pil). Consumenten betalen vaker 5 euro of meer voor (de schaarse) hoger gedoseerde ecstasypillen. Vraag en aanbod van

MDMA-kristallen en -poeder zijn toegenomen, wat overigens nog niet meteen betekent dat poeders en kristallen altijd zuiverder zijn dan pillen.

Verschuiving naar andere middelen?

De ecstasyschaarste is samengegaan met een uitwaaiing van de markt. Er is beduidend meer activiteit op de Nederlandse GHB-markt, en ook iets meer op de ketaminemarkt. De prijzen van GHB zijn in sommige regio's fors gedaald. Er is geen grotere belangstelling voor tripmiddelen (wel iets meer voor 2-CB). Mephedrone (door gebruikers als een mix tussen ecstasy en cocaïne gepositioneerd) heeft zijn intrede gedaan op de Nederlandse drugsmarkt.

De gebruikersmarkt

De recreatieve gebruikersmarkt bestaat grotendeels uit jonge consumenten, hoewel de leeftijdsspanne in de grote steden breder is. Druggebruik komt het meeste voor bij twintigers, maar ook op jongere en (meer nog) oudere leeftijd worden drugs gebruikt. Naast de mate van verstedelijking zijn vooral muziekgenre en lifestyle (smaakcultuur) voorspellers van de aard en verspreiding van het huidige druggebruik onder jongeren en jongvolwassenen in Nederland. Op mainstreamniveau ligt de drugsconsumptie bij urban, op cannabis na, beduidend lager dan in het dancemilieu. Bij dance staat vooral de energieke roes in hoog aanzien. Op het alternatieve niveau wordt het meest met drugs geëxperimenteerd. Ook in het alternatieve urbansegment is sprake van een cross-over tussen witte en zwarte muziekstijlen en bestaat er meer bereidheid om met ecstasy te experimenteren.

Jongeren en jongvolwassen onderscheiden zich binnen deze muzieksegmenten in kleinere scenes, geclusterd rond etniciteit, leeftijd, seksuele geaardheid en (sub)cultureel kapitaal. Er zijn ook stapgroepen waar de muziek meer van secundair belang is en de individuele lifestyle prominenter op de voorgrond staat. Sociale omgangsvormen en informele codes kunnen aanzienlijk verschillen. Het bezoekersprofiel op erotische feesten is anders dan op hardcore, R&B of underground feesten. De *do-it-yourself* mentaliteit van de keetjeugd verschilt hemelsbreed van de *showing-off* houding van clubbers. Hiphop koestert weer een andere identiteit dan hardcore. Het specifieke gebruik en combinaties van alcohol- en drugs reflecteert daarom vaak het type gebruikersgroep.

Dance is een paraplu met daaronder een waaier aan uitgaansculturen, die naast alcohol en cannabis, vaak primair voor ecstasy kiezen – en eventueel nog andere middelen, al naar gelang de scene. De reikwijdte van de gebruikersmarkt is overigens veel breder dan louter en alleen de uitgaansscene. Middelengebruik vindt weliswaar vaak tijdens het uitgaan plaats, maar gebeurt ook in privésettings en op andere minder voor de hand liggende locaties en gelegenheden (o.a. strand, museum, bioscoop, stadion, theater, straat, werk) en/of ter intensivering van een activiteit (o.a. pokeren, gamen, internetten, filmkijken, seksen, relaxen).

Zerotolerance: van pragmatisch naar repressief

Dat het zerotolerancebeleid vooral op dance events is gericht, hoeft geen bevreemding te wekken. Hoewel de politie soms wordt verweten dat ze geen kaas gegeten heeft van de feestcultuur, weet ze vaak dondersgoed op welke feesten ze de grootste kans maakt om bezitters, dealers en gebruikers aan te treffen. De pragmatische tolerantie van het gedoogbeleid en de focus op de gezondheid van druggebruikers (*harm reduction*) krijgt steeds meer kenmerken van repressie, strafrechtelijk bekrachtigd door een zerotolerance aanpak in het uitgaansleven.

Geheel in de lijn met het historisch weerbarstige tweesporenbeleid, spreken gezondheidswerkers en drugsvoorlichters hun zorg uit over het gewijzigde beleid. Partybezoekers zouden minder spontaan naar de eerstehulpdiensten gaan, uit vrees dat politie of beveiliging hen daar staat op te wachten, en bij de aanwezige dokter zouden ze minder snel het achterste van hun tong laten zien.

Vooralsnog lijkt het zerotolerancebeleid netto weinig invloed te hebben op de omvang van het druggebruik. De nieuwe aanpak heeft veel weg van mosterd na de maaltijd: het druggebruik was al ruim vóór het zerotolerancebeleid aan het kelderen. Een meerderheid van de feestgangers lijkt weinig onder de indruk te zijn van de controles (met uitzondering overigens van de aangehouden drugsbezitters) en zegt desondanks te blijven gebruiken. Zo beschouwd heeft het zerotolerancebeleid wellicht wel enige specifieke, maar weinig generale preventieve werking. Een ruime meerderheid van de partybezoekers anticipeert op de stringere controles vooral door hun van tevoren aangeschafte drugs beter te verstoppen, of door vooraf te gebruiken. De door de politie en justitie tot handel bestempelde transacties op feesten zien gebruikers meer als delen (zonder winstogmerk) dan als dealen.

Trends op de alcohol- en drugsmarkt

Het ene middel wordt meer gebruikt dan het andere. Alcohol en drugs worden vaak tegelijkertijd of kort na elkaar gecombineerd in praktisch elk panelnetwerk. De combi's van alcohol en stimulantia en/of cannabis spant de kroon en komt over de gehele linie voor. Gezondheidswerkers menen dat combinaties van alcohol en drugs het grootste gezondheidsrisico vormen. Veel combinaties vloeien voort uit gewoonte en niet omdat er bewust een effect wordt nagestreefd. In het alternatieve dancesegment wordt meer gecombineerd dan in het mainstream segment. Urban combineert het minst. Cocaïne en in toenemende mate ook amfetamine worden vanwege het ontvullende effect doelbewust met alcohol gecombineerd. Ecstasy is nog steeds de meest populaire harddrug in het uitgaansleven en wordt ook het vaakst met andere middelen gecombineerd. In de steden zijn de combinaties meer complex vanwege de heterogene drugsmarkt. De wisselvallige ecstasymarkt heeft ertoe bijge-

dragen dat ecstasy – voor zover beschikbaar – vaker met GHB wordt gecombineerd, ter compensatie of intensivering van de roes. In het hardcoremilieu geldt dit motief ook voor de combinatie van amfetamine en GHB. Cannabis en GHB worden vaak tezamen aangewend om na het gebruik van stimulantia tot rust te komen.

Alcohol

De consumptie van alcohol is wijdverbreid en het goedje blijft met stip het meest gebruikte psychoactieve middel in het uitgaansleven. Bier domineert bij jonge mannen en zoete drankjes en wijn bij de vrouwelijke stappers. Door de economische situatie staat de exclusieve smaakbeleving (luxe whisky, cognac en wodka) op een lager pitje. In navolging van champagne en rosé is nu prosecco de nieuwe hit op het terras en thuis. Na de jongvolwassenen laten nu ook veel jongeren Breezers links liggen. Indrinken – vaak een vast onderdeel van de uitgaansavond – komt overal voor, maar vooral veel bij jonge uitgaanders. Fors drinken komt op het platteland vaker voor dan in de stad (bij drugs is het meestal andersom). Drinken zou de groepsband versterken. Er wordt gedronken ter ontspanning en voor de gezelligheid, maar ook om (snel) dronken te worden. Binge drinken wordt meer waargenomen op het platteland dan in de grote steden. De maatschappelijke opwinding over risico's op de langere termijn laat veel jongeren vooralsnog koud. Negatieve ervaringen nemen ze vaak niet serieus. Jongeren reageren eerder laconiek en geamuseerd op incidenten en 'lollige' dronkenschap.

Cannabis

In de meer rurale gebieden is het cannabisgebruik in stapgroepen wat hoger dan in verstedelijkte gebieden. Cannabis is vrij gemakkelijk te verkrijgen. Door een daling van het aantal coffeeshops heeft zowel schaalvergroting als een toename van de niet-gedoogde verkoop plaatsgevonden. Ook als er geen coffeeshops (meer) zijn, weten blowers genoeg adressen. De prijs van wiet en hasj is gestegen. Nederwiet is minder sterk dan enkele jaren geleden en nu ongeveer even sterk en bijna even duur als hasj. Wiet blijft veel populairder dan hasj, vooral bij jongere gebruikers. Vooral in de underground- en hardcorescene wordt veel geblowd, evenals door hangjongeren.

Door het rookverbod wordt er in de clubs en coffeeshops veel minder geblowd – en vaker op straat en in de huiselijke sfeer. Met het zerotolerancebeleid wordt er op dancefeesten vaker cannabis bij de toegang in beslag genomen. Omdat er op het buitenterrein ook niet meer mag worden geblowd, moeten gebruikers hun rookwaar beter verstoppen en meer op hun hoede zijn als ze toch willen blowen. Cannabis wordt vooral gebruikt ter ontspanning en voor de gezelligheid en dient tevens als 'slaapmutsje' om de effecten van stimulantia te neutraliseren. De kans op afhankelijkheid wordt door de meesten niet als reëel ingeschat. Vaak neemt het gebruik snel af met het stijgen van de leeftijd.

Ecstasy

Hoewel ecstasy in (dance)netwerken nog steeds een prominente plaats heeft, resulteert het gebruik op de langere termijn haast automatisch in een zelflimiterend patroon. De gebruiksfrequentie en dosering verschillen per netwerk soms flink. De teneur is matiging over de hele linie. Hoewel het relatief vaker voorkomt in extreme danceniches en/of bij jonge stappers, reageren de meeste stappers afwijzend op excessief gebruik. Terwijl de matiging van gebruik (frequentie en dosering) een langlopende neergaande trend is, wordt ecstasy ook meer met alcohol en andere middelen gecombineerd. Hoewel ecstasy vaak de eerste keus blijft en telkens nieuwe generaties aan zich weet te binden, staat de markt fors onder druk. De zuiverheid is sterk gedaald. Er wordt beduidend vaker mCPP aangetroffen. Ondanks een grotere kans op gezondheidsverstoringen zijn er legio gebruikers die dit risico durven nemen. Het aantal gezondheidsgerelateerde klachten bij de eerstehulpdiensten op party's blijft naar verhouding laag.

Een deel van de ex-partygangers blijft, onder andere thuis, ecstasy gebruiken. In sommige (sub)scenes is er meer concurrentie van cocaïne, speed en GHB. Meer scepsis ten aanzien van (de kwaliteit van) ecstasy leidt tot voorzichtiger gebruik. De verbreding van ecstasygebruik buiten het dancesegment is door alle commotie beperkt gebleven. In essentie reageren gebruikers op vier manieren op de verstoorde markt. (1) Een grote groep neemt zonder te testen het risico voor lief, maar neemt wel maatregelen door kleine beetjes te stapelen en/of gaat op zoek naar andere middelen, waar een deel al ervaring mee heeft. (2) Een groep ziet na de negatieve testuitslag af van gebruik en gaat (voorlopig) op zoek naar andere middelen, waar een deel al ervaring mee heeft. (3) Een groep besluit ondanks de negatieve uitslag bij gebrek aan beter toch om 'ecstasypillen' te slikken en 'versnijdingen' een tijdje te proberen. (4) En een groep die helemaal afziet van ecstasy en ook geen andere middelen ter vervanging wil gebruiken.

Cocaïne

Na ecstasy is cocaïne de meest populaire harddrug onder uitgaanders en bij de oudere stappers zelfs populairder. In zowel de (studenten)steden als op het platteland vertoont het cocaïnegebruik fluctuaties. De trend in steden is meer stabiel en daarbuiten licht opwaarts. Cocaïnegebruikers zijn gemiddeld wat ouder dan gebruikers van andere partydrugs, hoewel er genoeg groepjes jongeren zijn in dorpen en steden die eveneens cocaïne gebruiken. In het alternatieve segment is cocaïne het minst populair vanwege het materialistische imago.

De prijs van cocaïne blijft vrij stabiel: rond 50 euro per gram. Dat is veel duurder dan ecstasy, maar hierbij dient wel aangetekend te worden dat het gebruik in de praktijk vaak neerkomt op 15-25 euro per sessie.

Het gebruik van cocaïne is vaak impulsiever en minder gecalculeerd dan bij ecstasy, dat vooral op (grote) feesten wordt gebruikt. Er zijn gelegenheids-, mee- en doorsnuivers, waarvan de laatste categorie veelvuldig cocaïne gebruikt tijdens het uitgaan én doordeweeks. Cocaïne is minder subcultureel gedefinieerd dan amfetamine en ecstasy en daardoor toegankelijk

voor een breed en gevarieerd publiek (hoge of lage inkomens, studerend of werkend). Cocaïne wordt minder dan andere middelen geassocieerd met een muziekstijl en meer met een leefstijl. In de grote steden is cocaïne vooral populair onder de hogeropgeleide stappers die een groot segment vormen binnen het gedifferentieerde uitgaansleven. Cocaïnegebruik door urbanpubliek in meer verstedelijkte gebieden vertoont ook een lichte stijging.

Het cokegebruik op het platteland stijgt in groepen waar jongeren meer geld te besteden hebben, nog bij hun ouders wonen of al op jonge leeftijd (hard) werken en genoeg geld te besteden hebben. In de regio Zuid is het gebruik van cocaïne bijna gestegen naar het niveau van de rest van Nederland. Er is een lichte (verdere) toename van cocaïnegebruik in de mainstream dance te zien. Cocaïne is buiten het reguliere uitgaansleven ook populair in thuiskringen. Functioneel en praktisch gezien leent cocaïne zich beter voor café en in clubverband dan op de grotere party's. Hoewel het gebruik onder studenten minder fors is dan vaak wordt gesuggereerd, past het middel goed in de cocktail van 'zuipen en snuiven'. Het ontnuchterende effect en het afremmen van controleverlies worden vaak als motief genoemd. Gebruikers waarschuwen elkaar vaker dan bij ecstasy voor een sluipende afhankelijkheid bij regelmatig gebruik (dat niet zelden gepaard gaat met een stevige alcoholconsumptie).

Amfetamine

De trend bij amfetamine is stabiel en soms stijgend. Het gebruik van amfetamine is beduidend lager dan dat van ecstasy en cocaïne. In de regio's Noord en Zuid komt amfetaminegebruik het meest voor. De amfetaminemarkt is in de grote steden aanzienlijk kleiner dan die van ecstasy en cocaïne. Amfetamine is in de grotere steden (met uitzondering van Rotterdam en Groningen) dan ook wat moeilijker verkrijgbaar dan op het platteland. De prijzen van amfetamine zijn stabiel, maar liggen op het platteland (5-10 euro per gram) lager dan in de stad (10-15 euro). Amfetamine kent eerder een 'halersmarkt' dan een 'bezorgmarkt' (zoals bij cocaïne). Op het platteland is de waardering positiever dan in verstedelijkte gebieden; en in Rotterdam positiever dan in Amsterdam.

Amfetamine komt weinig voor in het grootstedelijke clubcircuit. Amfetamine is over het algemeen sterk gerelateerd aan (meer 'radicale') specifieke muziek- en leefstijlen (o.a. techno- en hardcorescene en bij hangjongeren). Het imago is het meest positief in het alternatieve dancesegment en het meest negatief in het urbansegment en bij cocaïnegebruikers. Amfetamine wordt (net als cocaïne) gewaardeerd vanwege de opwekkende effecten én het ontnuchterende effect bij alcoholconsumptie. Het gebruik blijft, met uitzondering van specifieke gebruikersgroepjes (o.a. hardcore, hangjeugd, dorpsjongeren), voornamelijk beperkt tot het weekend. Jongeren onderschatten de latente gezondheidsrisico's van (fors) amfetaminegebruik.

Methamfetamine krijgt, met uitzondering van kleine niches, nog steeds weinig voet aan de grond op de Nederlandse drugsmarkt.

GHB

Hoewel het gebruik en de verspreiding van GHB is toegenomen, blijft de narcosemarkt kleiner dan die van ecstasy en cocaïne. Er is een opwaartse trend in GHB-gebruik in de rurale gebieden in de regio's Noord en Zuid. De prijs van GHB – op het platteland iets lager dan in de stad – is over de hele linie gedaald en ligt nu gemiddeld rond 100-125 euro per liter. De kwaliteit blijft constant. Zelfgemaakte GHB wordt onderling tegen kostprijs verdeeld. Een grote meerderheid koopt GHB van anderen, in plaats van de ingrediënten via internet te bestellen en het zelf te maken. In de steden concurreert GHB qua gebruikscijfers vaker met amfetamine. GHB heeft zich ook meer buiten de geëigende privé- en afterfeesten verspreid. Steeds vaker durven gebruikers het aan om GHB in het reguliere uitgaansleven te gebruiken. De toegenomen populariteit op grote feesten wordt vaak (mede) toegeschreven aan stringere drugscontroles ('drugshonden ruiken geen GHB') en de slechte pillenmarkt. GHB wordt door de media tegenwoordig minder als 'rapedrug' geafficheerd en meer als een ongelukkigendrug.

Hoewel GHB sterk aan bepaalde uitgaanssegmenten is gebonden - en soms meer voorkeert geniet dan stimulantia - zijn er uiteenlopende motieven voor en toepassingen van het gebruik. GHB-gebruikers zijn ook vaak polygebruikers. Meer stimulantia-gebruikers hebben (toekomstige) interesse voor GHB.

Hoewel (f)out op GHB lang niet overal als problematisch wordt gezien en/of tot informele sancties leidt, zijn er in sommige gebruikerskringen toch discussies over hardnekkige ongevalrecidive bij telkens dezelfde personen. Gebruikers maken zich over het algemeen weinig zorgen over de gezondheidsrisico's. Ofschoon er meer bekendheid wordt gegeven aan de risico's van GHB-afhankelijkheid (dagelijks gebruik, meermaals overdag) reageren veel langdurige gebruikers hier laconiek op. Het gebruik van GHB in combinatie met alcohol blijft zorgwekkend.

Overige middelen

Gebruikers van psychedelica – vooral stedelijke, hogeropgeleide, witte jongvolwassenen – hebben de meeste binding met het alternatieve (uitgaans)segment. Het aantal incidenten met buitenlandse toeristen in Amsterdam is sinds het verbod op paddo's fors gedaald (alleen de 'tripknol' is nog legaal).

Ketaminegebruik komt zowel in de stad als op het platteland voor en bij hoger- en lageropgeleiden. Geleidelijk aan heeft ketamine zich van het privémilieu naar niches in het alternatieve dancesegment verplaatst. Buiten het uitgaansleven hebben sommige groepen hang- en dorpsjongeren (vooral in de Zuidelijke regio) ook ervaring met ketamine. Er zijn betrekkelijk weinig ketamineincidenten.

Het thuisgebruik van lachgas komt weer vaker voor. De populariteit van energiedranken blijft onverminderd hoog onder jongeren. Poppers en Viagra beperken zich overwegend tot homo- en fetisjnetwerken. De nieuwe designerdrug mephedrone (een stimulant) wordt door de actieve roeszoekers via internet besteld.

Gebruik en dynamiek in hoofdlijnen

De patronen en trends in middelengebruik onder uitgaanders zijn in kleur gevisualiseerd en per regio en per uitgaanssegment verdeeld. Van elk middel bestaan twee kaarten waarop (1) per regio de mate van regelmatig gebruik; en (2) per regio de dynamiek (toename, afname of stabiel in het afgelopen jaar) is ingekleurd. Daarnaast zijn er per middel twee schema's waarop (3) per uitgaanssegment de mate van regelmatig gebruik; en (4) per uitgaanssegment de dynamiek wordt weergegeven.

De kaarten en schema's zijn in de voorgaande hoofdstukken al per middel gepresenteerd. Voor de belangrijkste middelen zetten we ze straks naast elkaar. Het betreft hier geen harde kwantitatieve prevalentiegegevens, maar een weergave van de kwalitatieve informatie uit het panel. Bij dezelfde mate van regelmatig gebruik kan er wel verschil zijn in gebruiksfrequentie. **Let op!** *De kleurencategorieën zijn soms vrij grof, waardoor omvang van gebruik van middelen soms dichter bij elkaar lijkt te liggen dan in werkelijkheid het geval kan zijn.*

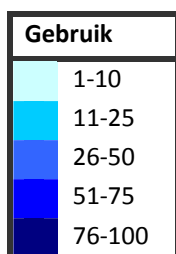
Horizontale verspreiding over het land

De kaarten met de mate van regelmatig gebruik van alcohol, cannabis, ecstasy, cocaïne en amfetamine onder uitgaanders in de vijf regio's zijn naast elkaar gezet, net als de kaartjes van de dynamiek. GHB, het zesde relatief vaak genomen middel, is hierbij niet opgenomen, omdat het gebruik hiervan lager ligt dan van de andere middelen en voor de nuance in het geval van GHB andere kleuren zijn gebruikt. Voor het regelmatig gebruik van de afzonderlijke middelen geldt:

- » **Alcohol** - overal zeer hoog en in grote lijnen vrij stabiel in het hele land.
- » **Cannabis** - in West wat lager dan in de rest van het land; daling in West, stijging in Zuid en stabiel in de rest van het land.
- » **Ecstasy** - in Noord wat lager dan in de rest van het land; daling in West, stabiel in de rest van het land.
- » **Cocaïne** - in Noord lager dan in de rest van het land; stijgend in Zuid, stabiel in de rest van het land.
- » **Amfetamine** - laagst in West, Midden en Oost, hoger in Noord en veel hoger in Zuid; stijging in Noord, vrij stabiel in de rest van het land.
- » **GHB** - hoogst in West en laagst in Midden en Oost; overal toename, sterkst in Noord en Zuid.

Gebruik van vijf middelen, naar regio

alcohol

cannabis

ecstasy

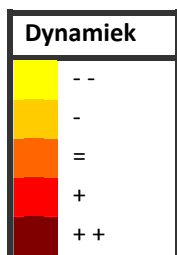
cocaine

amfetamine

Dynamiek in gebruik van vijf middelen, naar regio

alcohol

cannabis

ecstasy

cocaïne

amfetamine

Verticale verspreiding over scenes

De schema's met de mate van regelmatig gebruik en de dynamiek van de zes belangrijkste middelen onder uitgaanders (alcohol, cannabis, ecstasy, cocaïne, amfetamine en GHB) in de vier uitgaanssegmenten zijn hieronder en op de volgende pagina naast elkaar gezet.

Het gebruik is over het geheel genomen hoger bij dance dan bij urban en het hoogst in het alternatieve dancesegment (o.a. underground en kinky). Voor het regelmatig gebruik van de afzonderlijke middelen geldt:

- » **Alcohol** - het hoogst bij mainstream en alternatief dance, lager bij mainstream urban en het laagst bij alternatief urban.
- » **Cannabis** - het hoogst bij alternatief dance.
- » **Ecstasy** - veel hoger bij mainstream en alternatief dance dan bij mainstream en alternatief urban.
- » **Cocaïne** - hoger bij mainstream en alternatief dance dan bij mainstream en alternatief urban.
- » **Amfetamine** - binnen dance hoger bij alternatief dan mainstream; komt niet of nauwelijks voor bij urban (mainstream en alternatief).
- » **GHB** - binnen dance hoger bij alternatief dan mainstream; komt niet of nauwelijks voor bij urban (mainstream en alternatief).

Gebruik		Alcohol	Cannabis	Ecstasy	Cocaïne	Amfetamine	GHB
Mainstream	Dance	76-100	51-75	26-50	11-25	11-25	11-25
	Urban	51-75	51-75	1-10	1-10		
Alternatief	Dance	76-100	76-100	26-50	11-25	26-50	26-50
	Urban	26-50	51-75	1-10	1-10		

1-10
11-25
26-50
51-75
76-100

Er is over het algemeen meer dynamiek bij mainstream dan bij alternatief. Daarbij is de algemene trend bij mainstream opwaarts. Voor het regelmatig gebruik van de afzonderlijke middelen geldt:

- » **Alcohol** - toename bij mainstream dance en urban, stabiel bij alternatief dance en urban.
- » **Cannabis** - stabiel/lichte daling bij mainstream en alternatief dance, stabiel bij mainstream en alternatief urban.
- » **Ecstasy** - stabiel/lichte daling bij mainstream dance, stijging bij urban mainstream, sterke daling bij alternatief dance en stabiel bij alternatief urban.
- » **Cocaïne** - toename bij mainstream dance en urban, stabiel bij alternatief dance en urban.
- » **Amfetamine** - stabiel (maar komt bij mainstream en alternatief urban niet of nauwelijks voor).
- » **GHB** - toename bij mainstream en alternatief dance, stabiel bij mainstream en alternatief urban (maar komt hier niet of nauwelijks voor).

Dynamiek		Alcohol	Cannabis	Ecstasy	Cocaïne	Amfetamine	GHB
Mainstream	Dance		(-)	(-)			
	Urban						
Alternatief	Dance		(-)				
	Urban						

 -
 =
 +
 ++

Conclusie: horizontale en verticale verspreiding

In vergelijking met de vorige Trendwatch (2006-2007) zijn er zowel horizontale (geografische) als verticale (van trendsettend naar mainstream) trends in middelengebruik onder uitgaanders te zien. De meest opvallende horizontale trend heeft betrekking op GHB. De algemene verticale trend is een toename in middelengebruik bij mainstream, maar over het geheel genomen blijft het regelmatige middelengebruik hoger bij dance dan bij urban en het hoogst in het alternatieve dance segment.

Bij cannabis zijn er wel verschillen tussen scenes en muziekstijlen, maar deze vormen overwegend een bestendiging van een bestaande situatie. Cannabisgebruik onder uitgaanders is wijd verbreid over het hele land, maar er tekent zich steeds duidelijker een divergerende horizontale ontwikkeling af. In het zuiden van het land zet de opwaartse trend verder door, terwijl in het westen sprake is van een daling.

Landelijk gezien is het gebruik van ecstasy al geruime tijd over het verzadigingspunt heen en de horizontale verspreiding lijkt nu echt ten einde. De neerwaartse trend zet verder door in West. In de rest van het land is de situatie vrij stabiel, in Noord op een wat lager niveau dan in de rest van het land. Ecstasy blijft vooral gerelateerd aan dance, maar er is een sterke daling het regelmatig gebruik binnen het alternatieve dancesegment. De verwachte verticale verspreiding naar urban kringen zet door (in de slipstream van urban dj's die nu ook house draaien), zij het op beperkte schaal.

Het gebruik van cocaïne – het verslaafdencircuit niet meegerekend – laat een voortgaande horizontale verspreiding zien, maar minder sterk dan in voorgaande jaren en vooral in de regio Zuid. De verticale verspreiding manifesteert zich in een verdere toename binnen zowel het dance- als urbansegment van mainstream. Kortom: deze markt is nog steeds niet verzadigd.

Het gebruik van amfetamine blijft zowel horizontaal als verticaal sterk gefragmenteerd. Tussen de regio's zijn er forse verschillen, met het hoogste gebruik in Zuid en een verdere stijging in het Noorden. Amfetaminegebruik doet zich het sterkst voor binnen het alternatieve segment van dance. In urban kringen blijft het een zeldzaamheid.

Het gebruik van GHB is nog steeds lager dan van stimulantia, maar groeit er dichter naartoe en ligt in de regio West op ongeveer hetzelfde niveau als amfetamine. Hoewel er regionale verschillen blijven bestaan in de mate van GHB-gebruik, is er in het hele land sprake van een toename, het sterkst in Noord en Zuid. De verdere en ten opzichte van 2006-2007 sterkere toename in zowel het alternatieve als het mainstream segment van dance illustreert de voortgaande verticale verspreiding. In urban kringen blijft GHB vrijwel volledig afwezig.